

РОЗДІЛ

5

РОЗВИТОК ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ТА ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

УДК 373.5.016:746.3

Бондар Н.О., Стасенко Г.Т.

ПОЄДНАННЯ ТРАДИЦІЙНОГО ТА СУЧАСНОГО ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ВИШИВКИ

У статті розкрито один зі шляхів активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів при вивченні вишивки на уроках трудового навчання, факультативних та гурткових заняттях. Проаналізовано можливості розширення змісту навчального матеріалу за рахунок ознайомлення з сучасними інструментами та матеріалами для вишивання, роботами сучасних українських дизайнерів, що використовують вишивку, модними тенденціями тощо. Акцентовується увага на важливості визначення взаємозв'язку традиційних основ вишивання, культури, народної спадщини і сучасних тенденцій, технологій, художніх аспектів.

***Ключові слова:** активізація пізнавальної діяльності, вивчення вишивки, зміст навчання.*

Постановка проблеми. Концепція оновлення середньої освіти в Україні визначає важливість не лише отримання знань, а ще й вміння їх використовувати для власних індивідуальних і професійних завдань, а також вміння з позиції цінностей критично переосмислювати отриману інформацію.

Зміни в навчальних програмах з трудового навчання спрямовані на відмову від застарілих принципів побудови змісту освіти та максимальну реалізацію переваг методу проектів. Передбачається можливість самих учнів у співпраці з вчителем конструювати навчальне середовище, що зорієнтоване на їх потреби, навчальні інтереси, реалізацію творчого потенціалу.

В таких умовах однією з актуальних проблем постає активізація пізнавальної діяльності учнів. Аналіз педагогічних досліджень показав, що переважно під активізацією пізнавальної діяльності учнів розуміють таку організацію сприйняття навчального матеріалу учнями, коли засвоєння знань відбувається шляхом розкриття взаємозв'язків між явищами, порівняння нової інформації із вже відомою, конкретизації, узагальнення, порівняння та оцінки навчального матеріалу з різних точок зору.

Одним зі шляхів активізації вбачається збагачення змісту навчального матеріалу актуальною інформацією про сучасні матеріали та технології. Підвищення мотиваційного компоненту пізнавальної активності можна досягти, використовуючи на заняттях взаємозв'язок традиційної культури, народної

© Бондар Н.О., Стасенко Г.Т., 2018

спадщини і сучасних тенденцій. Інтерес до народного мистецтва, звичаїв, обрядів, традицій вчитель формує в реаліях сьогодення і лише через призму власного світогляду за допомогою вчителя дитина сприймає художній, культурний та історико-соціологічний аспекти вишивки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Можливості підвищення активності школярів у навчально-виховній діяльності висвітлюються у дослідженнях І. Кондратюка, В. Краснопольського, І. Литвиненко, О. Пометун, Л. Пироженко та ін.

Народне мистецтво як частина загальної культури розглядається у роботах М. Некрасової, А. Чекалова, В. Вишневської та ін.

Питання еволюції народної вишивки в історичному аспекті, її локальні художні різновиди висвітлюються в працях багатьох дослідників (О. Кульчицька, К. Матейко, О. Косач, Г. Гаврилова, І. Симоненко).

Про значний психолого-педагогічний потенціал народних ремесел, їхню традиційно-просвітницьку та культурологічну сутність іде мова в дослідженнях Н. Кузан, Л. Оршанського, М. Стельмаховича, Б. Тимківа та ін.

Проблематика визначення змісту навчального матеріалу при вивченні української вишивки висвітлена в роботах Л. Савки.

Мета: теоретично обґрунтувати перспективи активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів при вивченні вишивки шляхом розкриття взаємозв'язку традиційних основ та сучасних тенденцій.

Ефективним засобом активізації навчально-пізнавальної діяльності є захопливий матеріал уроку, який, за умови відповідного вибору методики роботи, дотримання принципів системності, наочності, виконує низку педагогічних функцій: активізує увагу; підвищує емоційний тонус навчально-виховної діяльності; стимулює розумову діяльність; служить опорою емоційної пам'яті; знижує напругу уроку [1, с. 52]

Узагальнивши дані педагогічної та методичної літератури, було встановлено, що зміст матеріалу при вивченні вишивки обов'язково включає наступні елементи: визначення декоративних та технологічних властивостей матеріалу, особливості оформлення виробу; використання кольорової гами при виготовленні й оздобленні виробу; формування вмінь та навичок роботи з інструментами і матеріалами; творче використання елементів традиційного орнаменту; композиційне та технологічне вирішення виробу з можливістю його подальшого використання [3, с. 133].

Всю діяльність із засвоєння нових знань, умінь і навичок можна розподілити на окремі етапи оволодіння відповідною частиною, блоком інформації, в кожному з яких історичні, народні техніки тісно переплітаються з можливостями та тенденціями сьогодення. Традиційні техніки детально висвітлені у змісті підручників, посібників, методичній літературі, тоді як інформацію про сучасні техніки, матеріали, інструменти та модні тренди доводиться збирати через Internet та окремі публікації в журналах, що залучає учнів ще й до дослідницько-пошукової діяльності. Проведений аналіз науково-педагогічної та методичної літератури дозволив визначити основні аспекти сучасної вишивки, з якими слід ознайомити учнів.

Тканина. Найпростіша і найпоширеніша техніка вишивання – хрестиком. Вишивати хрестиком можна практично на будь-якій тканині, де однакова кількість повздовжніх та поперечних волокон на одиницю довжини. За одиницю довжини у вишивальних тканинах зараз приймають дюйм, що дорівнює 2,54 см.

Тканина для вишивки хрестиком поділяється на кілька груп:

– Аїда (Aida) та Хардангер (Hardanger) – це тканини, зіткані блоками (blockweave), що робить їх зручними для розрахункової вишивки. Найчастіше складаються зі 100% бавовни. Як правило, тканина має високу жорсткість – тому навіть без використання п'ялець хрестики на такій канві виходять рівними і гарними. Мають широку кольорову гамму і різні розміри (від 6" до 22"). Цифра позначає кількість ниток на 1 дюйм.

– чистий льон та змішані льняні тканини. Нитки льняного полотна нерівномірної товщини, але це лише додає шарму готовій роботі. Вишивають на таких тканинах мінімум через дві нитки. Тканина значно м'якша за Аїду.

– бавовна та змішані бавовняні тканини. Тканини цієї групи зіткані, як і полотно, але їх нитки, на відміну від льону – рівні.

Канва. Накладна канва – використовується для вишивки на тканинах, що мають нерівномірну структуру. Вона грубіша за звичайну тканину, часто має розмітку по 10 клітинок. Канва наметується зверху на тканину, виконується вишивка, канва видаляється – акуратно виймається по ниточці з-під вишитих хрестиків.

Пластикова канва – використовується для створення об'ємної вишивки. Поділяється на класичну пластикову та вінілову, яка більш гнучка.

Страмін – це велика, жорстка, канва, що використовується для вишивання килимків, подушок, сумок, gobelenів. Часто для вишивки на страміні використовують спеціальне вовняне муліне.

Перфорований папір – допомагає виконувати проекти, які неможливо або складно виконати на тканині (закладки, листівки, ялинкові іграшки тощо).

Нитки. Найпопулярнішими для вишивки є нитки муліне. Це бавовняна пряжа, що складається з шести тонких ниток. Зараз у продажу можна знайти муліне від виробників DMC, Anchor, Madeira, Gamma. Найкращими вважаються нитки DMC.

Кожен виробник пряжі муліне має свою палітру кольорів, і в кожного – своя нумерація кольорів. Існують таблиці відповідності, за якими можна перевести номери однієї фірми в номери відповідних кольорів іншої.

Для полегшення роботи вишивальниці створена велика кількість різного приладдя, зокрема – маркери для розмічання канви, які допомагають вишивати без помилок; лампи та лупи, що дозволяють вишивати комфортно, органайзери для голок та ниток.

Голки для вишивання можна поділити на дві групи: з гострим кінчиком і тупим. При вишиванні цупких тканин, наприклад, гладю, використовують гострі голки. Тупі голки використовують для вишивання хрестиком і в рахункових видах швів. Окрім звичайних, існує також особливий тип вишивальних голок – двосторонні голки. Це довгі голки (зазвичай 5,5 см) з вушком посередині. Вони підходять для вишивання на станках, тобто інша рука при вишиванні залишається вільною.

Ножичі. Під час ручного вишивання користуються трьома видами ножиць:

- маленькі з прямими лезами для відрізування робочої нитки;
- маленькі з підігнутими вгору лезами для виконання технік прозоро-розрахункової групи;
- великі кравецькі для розкроювання тканини на деталі виробу.

Використовуються також кулони-різаки (кутери), вони не мають кутів чи виступаючих лез, тому їх зручно брати у подорож, зокрема у літак.

Маркери поділяються на ті, що змиваються, і ті, що щезають (через деякий час сліди від такого маркера зникають). Маркерами, які змиваються, розмічають канву на клітинки, щоб було зручно співставляти схему та вишивку. Такі маркери бувають для світлої та темної канви, мають різну товщину грифеля, відповідно залишають тонші або ширші лінії розмітки.

Магнітні та збільшувачі дошки. Часто сучасні майстрині вишивають дуже великі роботи. Щоб не запам'ятовувати місце на схемі, яке вишивається в даний момент, схему кладуть на магнітну дошку, а зверху кріплять рейки, які встановлюють на фрагмент схеми. В них може бути ще вбудована лупа, яка збільшує значки на схемі.

Віск для ниток допомагає нитці не заплутуватись, не кошлатитись, *клей для обробки країв* тканини запобігає тороченню та обсипанню тканини, висихає прозорим і без зміни кольору тканини.

П'яльці. Їх існує багато видів, а вибір залежить від розміру робочого полотна, особливостей вишивки та вподобань вишивальниці. Найпростіші – круглі пластмасові. Бувають з зажимним гвинтом або пружинні. Дерев'яні круглі найбільш поширені, вони міцніші, виготовляються з дуба або бука.

П'яльці-рамки – бувають різного розміру, круглі, овальні та квадратні. Натягнувши канву один раз і вишивши малюнок, залишається лише закріпити залишки тканини і повісити вже оформлену картину на спеціальну петлю.

Гобеленові рамки використовують для роботи з великими малюнками. Канва кріпиться на рамці з двох сторін – зверху і знизу і затискається пластиковими кліпсами (може пришиватись до тканини на п'яльцях).

Вишивальні станки – це гобеленові рамки на підставках з різноманітними кріпленнями. Дозволяють наближати та віддаляти роботу, регулювати станок за зростом, змінювати кут нахилу та повертати навколо осі для закріплення нитки з виворітного боку.

Виколка – це допоміжний інструмент, який має форму товстого шила, буває металеву або дерев'яною і використовується для таких технік, як виколювання, довбанка, солов'їні вічка, розвід.

Комп'ютерна техніка дозволяє сьогодні кожному створювати власні схеми, компонувати, накладати, поєднувати різні елементи, підбирати кольори для вишивання в різних техніках і створювати повністю ексклюзивні вироби. Найпоширенішою серед програм для створення схем вишивки є PatternMaker. Програма дозволяє створювати схеми, які включають такі види стібків: хрест, напівхрест, четвертний хрест, мініатюрний стібков, шов "назад голку", французький вузлик. При створенні схеми можна використовувати до 240 кольорів муліне різних марок, схеми можуть мати до 999*999 стібків.

Схема може бути відображена чотирма способами:

- стібки (вид закінченої роботи);
- символічний (для створення і читання схеми);
- тіло (кольорові клітинки);
- інформація (розшифровка схеми, опис ниток, канва, розмір готової роботи).

Найширші зв'язки традицій і сучасності у вишивці проявляються у створенні одягу за народними мотивами. Особливе значення в житті кожного українця має *вишиванка*, що стає з кожним роком все популярнішою не лише в Україні, а й за кордоном. Український традиційний одяг є трендом сезону.

Сьогодні вишиванка живе та розвивається у трьох основних напрямках: повністю автентичне вбрання, сучасне наслідування традиційних технік та орнаментів та дизайнерські пошуки, джерелом яких є традиція.

Особливості сучасної вишиванки проявляються в багатьох деталях. По-перше, кольорова гамма – якщо історично вишиванки виконувались лише на домотканому полотні з відповідною кольоровою гамою, то сьогодні тканина для виробу може бути будь-якого кольору – від білого до яскравих жовтого та червоного, але все ж, переважно використовуються тканини природних, приємних для сприйняття теплих і холодних відтінків. У підборі ниток для вишивки традиційність залишається у тому, що для виробу використовують невелику кількість кольорів, але наявна палітра муліне дозволяє підібрати їх з чудовим поєднанням і отримати ексклюзивний, гарний виріб. Українці вірили, що колір вишиванки має сакральне значення.

Українські бренди етно-одягу поширюють історично важливі цінності в одязі сучасного українця. Дизайнери вміло поєднують автентичні орнаменти з деталями сучасного крою. Поряд з традиційними жіночими та чоловічими вишиванками популярності набувають вишиті блузи, сукні будь-якої довжини, спідниці. Можна зустріти колекції споріднених вишиванок для мам і донечок, сімейні вишиванки, що підкреслюють особливо близькі стосунки родини.

Якщо традиційна вишиванка оздоблювалась орнаментом найчастіше на рукавах, навколо горловини, а деталі малюнка були виключно симетричними, то сучасні композиції на одязі значно різняться. Малюнки можуть бути асиметричними, розміщуватись на будь-яких деталях крою, стібки вишивки дуже дрібні, або, навпаки великі, які підкреслюють орнаментальність узору.

Важливо дати учням можливість ознайомлення з творчістю провідних українських дизайнерів, що використовують вишивку. Яскравість та індивідуальність моделей просто вражає.

У вишиванках від Оксани Караванської та Роксолани Богуцької традиційна вишивка стає чільним елементом, а інколи просто фрагментом певної моделі. Юлія Магдич поєднує з вишивкою шовк, оксамит і хутро, використовує українські орнаменти та східні силуети, колористику вибирає яскраву і гармонійну. Особливістю вишиванок від Віти Кін є поєднання розкішно декорованих тканин з максимальною зручністю пошитої з неї речі.

Дизайнери сучасної дизайн-студії SVITLO гармонійно поєднують етно, вінтаж та сучасні тенденції і створюють ексклюзивний одяг та аксесуари. В моделях SVITLO часто можна зустріти оксамит, вишивку під прозорою шовковою тканиною, що додає особливій ніжності і шарму. Погляд одразу зупиняється саме на таких елементах.

Вироби Foberini мають у своєму гардеробі багато зірок. Їх вишиванки з автентичними візерунками мають свій унікальний та впізнаваний стиль – яскраві елементи великої вишивки. В бутік-ательє ОТАМАН створюють одяг та аксесуари в стилі українського бароко, тематикою та етнічними мотивами якого є козацький період. Колекції від Vagenyku Fashion відрізняються вдалою грою на контрасті кольору тканини та декору.

Бренд Lili Vratius вважає однією з характерних рис українського костюму багатощаровість, що актуально у наш час і дозволяє поєднувати будь-які речі гардеробу з вишитими елементами. Розвиваються також бренди, що урізноманітнюють делікатними етноелементами повсякденний одяг, зокрема бренди Nenka та Фолк Мода. На особливу увагу заслуговує використання української вишивки у весільному вбранні, де вона комбінується з мереживом та шовком.

Отже, можна зазначити, що якісні натуральні тканини, класичні та ексклюзивні орнаменти, зручний крій, адаптований під сучасність, унікальний дизайн допомагають виразити свою індивідуальність і забезпечують популярність української вишиванки. Ретельна ручна робота забезпечує унікальність кожній вишиванці та говорить про вишуканий смак її власника.

Яскраву самобутність несуть у собі прикраси й аксесуари, оздоблені вишивкою. Їх розмаїття вражає: сумки і гаманці, взуття, краватки, пояси та ремені, щоденники, чохли і футляри, брошки, браслети та аксесуари для волосся. Вони є вдалими доповненням образу та підкреслюють любов до традицій.

Вишиванки – це з одного боку повернення до коріння, до традиції сприймати національний одяг не як модну новинку, а як фамільну реліквію. З іншого боку, вишиванки відповідають усім вимогам високої моди.

Висновки. У результаті широкого і повного використання всіх джерел інформації, збагачення змісту навчального матеріалу актуальними знаннями, виявлення взаємозв'язку традиційної культури, народної спадщини і сучасних тенденцій при вивченні вишивки, в учнів формуються особистісно значущі внутрішні стимули, що активізують пізнавальну активність, інтерес як мотив навчально-виховної діяльності. Зв'язок з практиками сьогодення, врахування реалій сучасного життя сприяє підвищенню мотиваційного компонента пізнавальної активності.

Використані джерела

1. Гевко О. Активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках у загальноосвітній школі. *Людинознавчі студії. Педагогіка*. 2014. Вип. 29(2). С. 50 – 57.
2. Початкова дизайн-освіта: готовність учителя до організації художньої праці з обдарованими учнями: кол. моногр. Київ, 2010. 514 с.
3. Савка Л. Особливості підготовки майбутніх учителів обслуговуючої праці до проведення занять з української народної вишивки. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. Випуск 18. Херсон, 2000. С. 132-134.

Bondar N., Stasenko H.

**THE COMBINATION OF TRADITIONAL AND CONTEMPORARY AS MEANS
OF ACTIVIZATION OF INFORMATIVE ACTIVITY
OF PUPILS WHILE STUDYING EMBROIDERY**

The article deals with one of the ways of intensification of educational-cognitive activity of pupils when studying embroidery at the lessons of Labor Training, optional and group activities. Summarizing the data of pedagogical and methodological literature, it was found that the content of the material in the study of embroidery must include the following elements: definition of decorative and technological properties of the material, the design features of the product; the use of colors in the manufacture and finishing of products; formation of skills of work with tools and materials; creative use of elements of traditional ornament, compositional and technological solution of the product with the possibility of further use.

Based on the specifics it was analyzed the possibility of expanding the content of educational material through familiarization with modern tools and materials of embroidery, the works of contemporary Ukrainian designers who use embroidery, fashion trends and the like. Attention is drawn to the fabric used for embroidery, Aida, Hardanger, linen, cotton canvases; different types of canvas – slip plastic, stramm, perforated paper; high-quality embroidery floss, a special needle, scissors, markers, embroidery, embroidery machines, and the like. Of particular importance is the mastery of computer programs that allows you to create individual schemes for embroidery in different techniques, for example, PatternMaker. The article focuses on the importance of determining the relationship of traditional embroidery culture, folk heritage and modern trends, technologies and artistic aspects on the basis of acquaintance with the works of contemporary Ukrainian designers who create ethnic clothing.

Found that the extensive and full use of all sources of information, enriching the content of training material for relevant knowledge and identifying the relationship of traditional culture, folk heritage and modern trends in the study of embroidery, students acquire significant personal internal stimuli that activate cognitive activity and interest as the motive of the educational activity. Connection with the practices of the present, taking into account the realities of modern life contributes to the motivational component of cognitive activity.

Key words: *activation of cognitive activity, learning embroidery, learning content.*

Стаття надійшла до редакції 16.03.2018 р.